

Україна – Китай після 2014: нова сторінка у відносинах

Можливості і перспективи,
перешкоди і ризики

СЕРГІЙ ГЕРАСИМЧУК/ЮРІЙ ПОЙТА

Вересень 2018

- Інтерес Китаю до держав Центральної та Східної Європи, а також до України зростає: свідченням даного факту є присутність в Україні великих китайських компаній: COFCO, CNNC, CCEC, China Harbor Engineering Company, пропозиції укласти угоду про зону вільної торгівлі та започаткувати взаємний безвізовий режим.
- З 2016 року економічні відносини почали інтенсифікуватися і в останні роки Китай належить до ТОП-5 торговельних партнерів України. Суттєвим етапом у двосторонніх українсько-китайських відносинах стало успішне довгочікуване засідання двосторонньої Міжурядової комісії у грудні 2017 року.
- Щоправда, участь України у Ініціативі "Один пояс, Один шлях" лишається декларативною; затвердженого переліку проектів, в яких Україна згадувалась би як учасниця Ініціативи, немає.

Зміст

Вступ	4
1. Політичні відносини після 2014 року.	4
2. Поступове «розморожування» економічних відносин після 2014 р.	6
3. Участь України у глобальних та регіональних проектах КНР («Один пояс, один шлях» та «16+1»).....	9
Висновки та рекомендації.....	11

Вступ

Впродовж останніх років спостерігаються відчутні зміни у стратегії зовнішньої політики Китайської Народної Республіки, інтереси якої вже сягають далеко за межі Азійсько-Тихоокеанського регіону. Скажімо, глобальна ініціатива КНР «Один пояс, один шлях» охоплює понад 70 країн. Пекін демонструє інтерес до Центральної Азії та Західної Європи, до Балкан та держав Балтії, посилює свою присутність у Африці, Південно-Східній Азії та Латинській Америці¹, налаштований на вивчення та освоєння Арктики².

Європа є предметом пріоритетної зацікавленості КНР. Загальна сума китайських інвестицій у держави Європи впродовж останніх 10 років склала понад 272 млрд. євро³, а тематика співпраці охоплює широкий спектр питань: від інфраструктурних проектів та торгівлі, до спільних зусиль у боротьбі з тероризмом та ісламським екстремізмом, а також енергетику (включно з відновлюваною), військову промисловість та космос, будівництво та хімічну промисловість, харчові технології.

Зростає інтерес КНР і до держав Центральної та Східної Європи, який можна пояснити прагненням посилити інфраструктурний потенціал Ініціативи «Один пояс, один шлях», а також держав Східного партнерства (приміром, Грузія поступово перетворюється у хаб для транзиту китайських товарів до Європи і у зворотньому напрямі). Інтерес викликає також формат «16+1», який поєднує Китай з шістнадцятьма державами ЦСЄ, Балтії та Балкан.

Приділяє свою увагу Пекін й Україні. Зокрема, у грудні 2017 року Китай та Україна схвалили план дій, згідно якого передбачається залучення китайських інвестицій до України у обсязі, що сягатиме 7 млрд. дол. США, що можна вва-

жати демонстрацією довіри з боку Пекіну, незважаючи на специфіку політичної та економічної ситуації, спричинену російською агресією.

На цьому тлі слід погодитися із українським дипломатом та науковцем, директором Дипломатичної Академії імені Геннадія Удовенка при МЗС України Сергієм Корсунським: «Нам потрібно будувати багатосторонню дипломатію, ми не можемо орієнтуватися на один вектор. США та Європейський союз – це найбільша потуга, але ми повинні працювати із Китаєм таким чином, щоб він був зацікавлений у найшвидшому вирішенні наших проблем з Росією.»⁴

Відтак, мета даного дослідження - проаналізувати стан та динаміку політичних та економічних відносин між Україною та КНР, виявити перспективні напрями співробітництва, запропонувати рекомендації щодо удосконалення двосторонньої співпраці та можливостей участі України у багатосторонніх форматах співробітництва з Китаєм.

1. Політичні відносини після 2014 року

2014 рік став початком нового етапу у відносинах України та Китаю. Можна припустити, що Революція гідності, повалення режиму Януковича та російська агресія щодо України викликала в Китаї неоднозначні почуття. У КНР із обережністю ставляться до революційних подій і часто розглядають їх як інструмент зовнішнього втручання, що суперечить основоположному принципу зовнішньої політики Китаю – невтручання у внутрішні справи інших держав. Однак, спираючись на цей самий принцип, Пекін не міг підтримати й дії Росії, яка анексією Криму та війною на Сході України продемонструвала відверту агресію та нехтування принципами міжнародного права і принципом непорушності кордонів.

Спершу, позиція Китаю була вичікувальна, і обережна спроба двостороннього контакту

1. <http://sinologist.com.ua/odin-poyas-odin-shlyah-globalnij-geoekonomichnij-proekt-kitayu/>

2. <http://sinologist.com.ua/koshovyj-s-arktychnyj-kurs-kytayu-naukovyj-ta-praktychnyj-aspekt/>

3. <https://www.bloomberg.com/graphics/2018-china-business-in-europe/>

4. <https://www.radiosvoboda.org/a/28994309.html>

відбулася тільки у жовтні 2014 року, коли міністр закордонних справ України Павло Клімкін та його китайський колега Ван Ї зустрілися на полях саміту ASEM (Форум «Азія – Європа»). Невдовзі, відбулася зустріч вищого рівня – у січні 2015 року на Світовому економічному форумі у Давосі зустрілися президент України Петро Порошенко та глава уряду КНР Лі Кецянь. Що ж до зустрічі лідерів двох держав – Петра Порошенка та Сі Цзіньпіна, то вона відбулась лише у квітні 2016 року на полях саміту з ядерної безпеки у Вашингтоні.

Складається враження, що впродовж цих двосторонніх контактів сторони вивчали одна одну, обережно оцінювали перспективи співпраці та надійність партнера. Проте, вже у 2017 році, під час двосторонньої зустрічі глав держав 17 січня 2017 року, на полях Світового економічного форуму у Давосі, крига у двосторонніх відносинах скресла. В ході зустрічі сторони продемонстрували інтерес у поглибленні діалогу на найвищому рівні та поглибленні двосторонніх економічних зв'язків, а також домовились про проведення наступної зустрічі Українсько-китайської міжурядової комісії впродовж 2017 р., а Сі Цзіньпін підтвердив підтримку Китаєм територіальної цілісності України.⁵

Впродовж 2017 р. Китай виступив з низкою ініціатив щодо конкретних кроків із поглиблення двохсторонньої співпраці. Зокрема, Пекін готовий розглянути можливість створення зони вільної торгівлі з Україною в разі надходження відповідної пропозиції.⁶ Фахівці ЄБРР вважають, що створення зони вільної торгівлі з Китаєм буде вигідним кроком для України і надасть можливість експортувати величезні обсяги української продукції.⁷ Крім того, китайська сторона виступила з пропозицією запровадження двостороннього безвізового режиму з Україною⁸ (щоправда ста-

ном на середину 2018 р. обидві пропозиції лишилися без належної уваги з боку Києва і конкретної відповіді на них не сформульовано).

У грудні 2017 р. відбулося засідання Міжурядової комісії у Києві, під головуванням першого віце-прем'єр-міністра України - міністра економічного розвитку і торгівлі України Степана Кубіва та Віце-прем'єра Держради КНР Ма Кая. На засіданні сторони обговорили подальше розширення українсько-китайських відносин, зокрема у галузі торговельно-економічного співробітництва, промисловості, енергетики та інфраструктури та обговорили реалізацію спільних проектів. Пан Ма Кай також провів переговори з президентом Петром Порошенком та прем'єр-міністром Володимиром Гройсманом⁹, а невдовзі Володимир Гройсман оголосив, що 2019 рік стане «Роком Китаю» в Україні.

Окрім політичних контактів, Китай також демонструє підтримку Україні шляхом надання гуманітарної та технічної допомоги. Починаючи з 2014 року в наданні військової (матеріально-технічної та гуманітарної) допомоги Україні взяли участь 18 країн, серед яких КНР. Серед іншого, Китай надав Україні обладнання для офтальмологічної клініки на 3 млн 400 тисяч доларів¹⁰. Державна служба з питань надзвичайних ситуацій України в рамках проекту технічної допомоги від уряду Китаю отримала інженерну та автомобільну техніку на понад 185 млн грн.¹¹ Уряд Китайської Народної Республіки також надав Україні 50 автомобілів швидкої допомоги, а компанія ChinaMehecoCo. встановила та налаштувала необхідне обладнання і провела навчальні тренінги для фахівців.¹²

5. http://www.niss.gov.ua/public/File/book_2017/Poslanya_druk_fin.pdf

6. <https://www.epravda.com.ua/news/2017/04/23/624165/>

7. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2016/11/23/7057901/>

8. <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/kitaj-gotov-predostavit-ukraincam-bezvizovij-rezhim-posol-330310/>

9. <https://china.mfa.gov.ua/en/ukraine-cn/diplomacy>

10. https://ua.censor.net.ua/news/397531/minoborony-oprylyudnylo-dani-pro-obsyagy-dopomogy-ukrayinskiyi-armiyi-vid-krayinpartneriv_u_liderah

11. <http://tyzhden.ua/News/181115>

12. <https://hromadske.ua/posts/kytai-nadav-ukraini-50-avtomobiliv-shvydkoi-dopomohy>

2. Поступове «розморожування» економічних відносин після 2014 р.

Що стосується двосторонніх економічних зв'язків, то починаючи з 2014 року спостерігалось значне зниження обсягу двосторонньої торгівлі, яка досягнула свого мінімуму в 2015 році. Лише з 2016 року економічні відносини почали інтенсифікуватися, про що говорить поступове збільшення товарообороту. Серед галузей, де спостерігається висока динаміка співпраці – сільське господарство. Загальний товарооборот у сільськогосподарському секторі з 2014 року зріс на 56%.¹³ У 2015 році Україна стала головним постачальником кукурудзи до Китаю, випередивши про цьому США.¹⁴ Серед основних гравців у цьому секторі – компанія NobleAgri, якою володіє китайська державна компанія COFCO (China National Cereals, Oils and Food stuffs Corporation). Компанія володіє комплексом із переробки соняшникового насіння в Маріуполі, а також портовим терміналом у Миколаєві (Китайська державна корпорація інвестувала у реалізацію проекту 75 млн дол. США. Будівництво тривало 20 місяців – з серпня 2014 року по квітень 2016 року¹⁵). До української групи компаній COFCO Agri входить також ТОВ «Дунайська судноплавно-стивідорна компанія».

На політичному рівні Китай продемонстрував готовність інвестувати в Україну в рамках Ініціативи «Один пояс, один шлях». Серед сфер, що викликають значну зацікавленість китайської сторони аграрний та енергетичний сектор, інфраструктурні проекти, експортно-орієнтовані переробні підприємства та підприємства енергетичного машинобудування, енергетика. Зокрема у червні 2018 р. з китайською компанією CNNC (China National Nuclear Corporation) підписано Меморандум про можливість міжнародної кооперації з Енергоатомом із добу-

дови 3-го і 4-го блоків Хмельницької АЕС¹⁶ і в цьому плані Китай демонструє готовність до конкуренції як з американською Westinghouse Electric Company так і з російською ТВЕЛ), а напередодні, в грудні 2017 було підписано Меморандум про взаєморозуміння у сферах енергоефективності, відновлюваної енергетики та альтернативних видів палива між Держенерго-ефективності України та Національною енергетичною адміністрацією Китаю. Крім того, китайська державна компанія CCEC (China National Complete Engineering Corporation) і приватна компанія GCL (Golden Concord Holdings Limited) підписали протокол для реалізації проектів у сфері енергетики в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях.

У сфері інфраструктури намічається співпраця між «Укравтодором» і китайською державною корпорацією China Road and Bridge Corporation, які підписали меморандум про будівництво бетонної дороги «Одеса – Миколаїв»¹⁷, Укравтодор також підписав контракт з китайською компанією Xinjiang Communications Construction Group Co., Ltd щодо капітального ремонту ділянок автодороги Стрий-Тернопіль-Кропивницький-Знам'янка, а також реалізації частини робіт на ділянках дороги Київ - Харків –Довжанський.¹⁸

Також, серед успішних інфраструктурних проектів варто відмітити завершення робіт з поглиблення порту Південний¹⁹, який здійснювала China Harbor Engineering Company, що також приступила до днопоглиблення у порту Чорноморськ²⁰.

Водночас, на даний час, усе ще спостерігається обережність китайських компаній до

13. <https://theconversation.com/will-chinese-investment-sacrifice-ukraines-dreams-of-democracy-to-economic-needs-61151>

14. <https://thediplomat.com/2016/03/why-china-is-interested-in-ukraine/>

15. <https://mtu.gov.ua/news/26913.html>

16. <https://www.facebook.com/DombrovskijOleksandr/posts/1833393283364125>

17. https://ua.censor.net.ua/news/446924/kytayiska_kompaniya_budivatyme_betonnu_avtodorogu_odesa_mykolayiv

18. <https://ua.korrespondent.net/business/companies/3944432-kytayska-kompaniia-vyrishyla-pobuduvaty-v-ukraini-dorohu>

19. <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/with-russia-on-the-sidelines-china-moves-aggressively-into-ukraine>

20. <https://economics.unian.ua/transport/10218185-kitayska-kompaniya-pochala-dnopogliblennya-v-portu-chornomorsk.html>

інвестицій в українську економіку (за даними Державної служби статистики України частка Китаю в загальному обсязі прямих іноземних інвестицій за 2010-2017 рр. становить лише 0,05%). У цьому контексті варто згадати слова заступника Міністра інфраструктури України з питань європейської інтеграції Віктора Довганя під час українсько-китайського бізнес-форуму в липні 2018 року в м. Київ: «2017 рік став роком входження китайських компаній на український ринок, сподіваюсь, що 2018 рік стане роком заходу китайських інвестицій».

Одним із пріоритетних напрямів, який надає «стратегічної глибини» двостороннім відносинам, є співпраця у сфері космосу та військово-технічне співробітництва між нашими державами. З огляду на амбітні плани КНР щодо реалізації власної космічної програми²¹ та заходи з воєнної реформи Народно-визвольної Армії Китаю, Україна залишається для КНР перспективним та цікавим партнером у галузі високих технологій.

Підтвердженням цього є низка зустрічей представників установ та підприємств космічної галузі України та Китаю, за результатами яких було підписано ряд концептуальних документів. Співробітництво між нашими країнами набуло нового змісту після підписання в квітні 2016 року Довгострокової програми українсько-китайської співпраці в космічній галузі на 2016-2020 роки. Документ передбачає спільну реалізацію понад 70 проектів, більшість із них стосується створення ракетно-космічної техніки з урахуванням реалізації КНР Місячної програми та місії з дослідження планет Сонячної системи, а також співробітництво у сфері створення нових матеріалів і дистанційного зондування Землі. Також, серед основних напрямків співпраці - розробка та створення частин ракет-носіїв та космічних апаратів, наукові дослідження, створення сучасних матеріалів для використання в космічній техніці, обмін

даними, отриманими з космосу та ін.²²

Варто відмітити увагу китайської сторони до необхідності максимальної реалізації заходів, визначених у Програмі. Вже у липні 2016 року посольство КНР в Україні провело зустріч з керівництвом Державного космічного агентства України, під час якої сторони обговорили перспективи розвитку двостороннього українсько-китайського співробітництва у освоєнні космосу та початок виконання Програми. Голова ДКАУ Любомир Сабадош відзначив, що українсько-китайське співробітництво в космічній галузі активно розвивається, свідченням чому є зростання майже на половину кількості проектів, які увійшли у нову Програму. У свою чергу, Посол КНР в Україні Ду Вей запевнив, що співпраця у галузі освоєння космосу є одним з пріоритетних напрямів двосторонніх відносин, і саме спеціалісти з космічної тематики найчастіше приїжджають в Україну.²³ В подальшому, в листопаді 2017 року в м. Пекін відбулося четверте засідання українсько-китайської Підкомісії з питань співробітництва в космічній галузі. Під час засідання за участі делегації ДКАУ на чолі з Головою Дегтяренком П.Г. та представників низки підприємств вітчизняної космічної галузі було підведено проміжні підсумки виконання Програми та ухвалено нову редакцію Програми. Також, під час візиту українська делегація відвідала низку організацій та підприємств космічної галузі Китаю, з якими були обговорені поточний стан співробітництва та можливості подальшого розвитку співпраці.

Важливим з точки зору розвитку військово-політичних зв'язків стало засідання українсько-китайської підкомісії з військово-технічного співробітництва Комісії зі співробітництва між Урядами України та КНР у серпня 2016 р. в Пекіні. Вже сам факт проведення такого засідання викликав значний інтерес та підтвердив виваженість позиції китайського уряду щодо

21. <http://sinologist.com.ua/kiktenko-v-o-kosmichni-obriyi-sotsialno-ekonomichnogo-pidjomu-kytayu/>

22. <http://www.nkau.gov.ua/nsau/newsnsau.nsf/NewsallU/9C8B3156C3EC6D07C2257F8F0021AF76?OpenDocument&Lang=U>

23. <http://www.nkau.gov.ua/nsau/newsnsau.nsf/NewsallU/DD07AA18BFC6DB53C2257FE90050D1E5?OpenDocument&Lang=U>

російської агресії проти України. У цьому аспекті варто згадати заяву китайської сторони 12 серпня 2016 р. на засіданні Ради Безпеки ООН. Позачергове засідання стосувалося російської провокації на адміністративному кордоні Криму. Коли представник РФ намагався звинуватити Україну в агресивних діях проти Росії, представник КНР посол Лю Цзеї заявив: «Ми поважаємо територіальну цілісність України в її кордонах, встановлених у 1991 році. Тому, ми не приймаємо формулювання «теракт на російській території»²⁴. Оприлюднена у ЗМІ жорстка позиція КНР стала важливим спростуванням спекулювань російської пропаганди стосовно начебто існуючої підтримки Китаєм російської агресії проти України. З іншого боку, складним залишається вплив російського фактора на українсько-китайські відносини: Росія і далі намагається послабити двосторонні зв'язки України з Китаєм та дискредитувати Україну як стабільного та надійного партнера. Серед факторів впливу варто відмітити те, що Росія активно використовує своє нібито союзництво з Китаєм для гібридної війни проти України, поширюючи в китайському інформаційному середовищі пропаганду, фейки та маніпулятивну інформацію антиукраїнського змісту. Другий фактор, на який слід звернути увагу, це те, що Російська Федерація дуже ревниво ставиться до військово-технічного співробітництва України з Китаєм та використовує усі свої важелі для того щоб максимально ослабити співробітництво, особливо в науково-технічній та в військово-технічній сфері. Зрештою, Москва активно використовує особливості китайської зовнішньої політики в своїх інтересах та трактує їх як мовчазну згоду для свого збройного втручання в Україну.

Говорячи про військово-технічне співробітництво, варто відмітити пріоритетність Китаю як ринку для експорту українських товарів військового призначення та подвійного використання. В серпні 2017 року відбулося дванадцятє засідання Міжурядової українсько-китайської координаційної комісії з питань військово-

технічного співробітництва (ВТС), під час якої сторони обговорили поточний стан двосторонньої співпраці та висловили спільну зацікавленість у її подальшому розвитку. Під час зустрічі Першого заступника секретаря Ради національної безпеки і оборони України Олега Гладковського з делегацією НВАК на чолі з заступником начальника головного управління розвитку озброєння і військової техніки КНР генерал-лейтенантом Лю Шеном, було домовлено про активізацію співробітництва по лінії ВТС. Серед іншого, сторони обговорили можливість створення спільних оборонних підприємств, у рамках вдосконалення комунікацій між підприємствами та установами України і КНР.²⁵ В подальшому, важливість співробітництва з китайськими партнерами було підтверджено Олегом Гладковським під час участі у прийомі з нагоди 91-ї річниці заснування НВАК в серпні 2018 року. За його словами, «військово-технічне співробітництво з КНР є для України пріоритетним, а значний науково-технічний потенціал обох країн дозволяє говорити про розширення напрямків кооперації».²⁶

У цьому аспекті варто зазначити, що ВТС приносить істотні доходи в державний бюджет України. За оцінками Стокгольмського інституту досліджень проблем миру SIPRI за останні п'ять років Україна зайняла 11 місце в списку експортерів військової техніки, при цьому 20% припадає на Китай (\$485 млн). На даний час, ця співпраця включає в себе багато проектів в суднобудівній, авіаційній та інших галузях. Українське підприємство «Мотор Січ» поставляє двигуни і деякі інші блоки для китайських навчальних винищувачів K-8 (український двигун AI-25) і L-15 (український двигун AI-222-25Ф). У сфері ВМС Україна побудувала та передала Китаю два десантні кораблі на повітряній подушці проекту 958 «Бізон», за участю українських спеціалістів було побудовано ще один корабель на території КНР. Звісно, що сфера ВТС ще ширша, але і ця інформація із відкритих

24. <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/dalekoshid-ec76e.pdf>

25. <http://www.mbo.gov.ua/news/2854.html>

26. <http://www.mbo.gov.ua/news/3089.html>

джерел відображає інтерес Китаю в оборонно-промисловому комплексі України.

Водночас, фахівці наполягають на розширенні співробітництва не тільки в напрямі збільшення обсягів та асортименту продукції, але і на необхідності підвищення бойового потенціалу українського війська, використовуючи військово-технічне співробітництво з КНР. Серед перспективних напрямків, які слід розвивати, відзначаються співробітництво у галузі створення бойових літаків і морських швидкісних плавучих платформ. На основі досвіду, отриманого під час створення китайського навчально-бойового літака Hongdu L-15, який обладнаний українськими двигунами AI-222-25Ф виробництва підприємства «Мотор-Січ», можна започаткувати розробку та спільне виробництво бойових літаків, у яких є гостра необхідність для Збройних сил України. У 2015 році проходили переговори про виробництво літака L-15 на Одеському авіаційному заводі «Одесавіаремсервіс», але переговори про створення спільного підприємства поки зупинилися. При цьому, український ринок для китайських систем озброєння ринок дуже великий: Україна потребує від 60 до 120 бойових літаків. Іншим перспективним напрямом є співробітництво у сфері створення морських швидкісних плавучих платформ для так званого «москітного флоту» України. Враховуючи погляди командування ВМС України, побудова національного українського корвету проекту 58250 займає багато часу (Державна цільова оборонна програма України була продовжена до 2028 року) та потребує значних ресурсів (приблизно 32 млрд. грн. на будівництво чотирьох кораблів). Водночас, досвід Китаю із будівництва військових суден доцільно використати для створення українського «москітного флоту» - серії з багатофункціональних малих ракетних кораблів типу «Лань», які могли б забезпечити безпеку України з моря. У зв'язку з численними порушеннями Росією міжнародного морського права, зупинкою та арештом українських торгових суден в Чорному та Азовському морях, Україні слід співпрацювати з Китаєм, і вести переговори для придбан-

ня або спільної побудови малих швидкохідних морських платформ, на основі яких можна забезпечити питання своєї безпеки.²⁷

3. Участь України у глобальних та регіональних проектах КНР («Один пояс, один шлях» та «16+1»)

Спеціалісти констатують, що ініціатива «Один пояс, один шлях» може бути одним з найпривабливіших для України геоекономічних проектів, який з одного боку не суперечить прагненням України до подальшої економічної співпраці та економічної інтеграції з Європейським союзом, а з іншого - може посилити переваги України та надати стимули до економічного розвитку в цілому. Крім цього, тісніша інтеграція з Китаєм у межах «Одного поясу, одного шляху» може зменшити обсяги торгівлі та залежність від Росії, яка на даний час ще залишається найбільшим торговельним партнером України²⁸.

З моменту оголошення Головою КНР Сі Цзіньпіном ініціативи побудувати Новий Шовковий шлях в Університеті міста Астани (Казахстан) у вересні 2013 р. 56% всіх закордонних китайських інвестицій були спрямовані саме в країни, які беруть участь у проекті. Для підтримки проекту Китай створив Фонд Шовкового шляху з капіталом у 40 млрд. доларів. Створений також за ініціативою Китаю Азіатський банк інфраструктурних інвестицій (АІІВ) з капіталом у 50 млрд. дол. США (з перспективою збільшення до 100 млрд. дол.) поступово перетворюється на ключову інституцію, що інвестує у проекти у країнах на Шовковому шляху на додачу до капіталів, які вкладають китайські бізнес структури.

Водночас, незважаючи на те, що Україна першою серед Європейських країн на найвищому рівні заявила про підтримку китайської

27. <http://caods.org.ua/ru/activities/1342>

28. <http://sinologist.com.ua/audit-zovnishnoyi-politiki-ukrayina-kitaj/>

ініціативи, подальший розвиток подій в Україні призвів до того, що досі участь України у цьому проєкті є декларативною. Очікувалося, що змінити ситуацію мало 3-є засідання Комісії зі співробітництва між урядами Китаю і України, яка відбулася у грудні 2017 року, під час якої була проведена зустріч віце-прем'єра Держради КНР Ма Кая і прем'єр-міністра України Володимира Гройсмана. За результатами зустрічі прес-служба КМУ повідомила, що Україна і Китай виходять на новий - стратегічний рівень взаємодії, який передбачає реалізацію спільних проєктів на загальну суму близько \$7 млрд. Було підписано ряд договорів, серед яких - План дій Україна-КНР із реалізації ініціативи побудови «Економічного пояса Великого шовкового шляху» і «Морського шовкового шляху XXI століття» та Меморандум про взаєморозуміння в сферах енергоефективності, відновлюваної енергетики та альтернативних видів палива між Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження України та Національною енергетичною адміністрацією КНР. Водночас, в документах вказано, що ми братимемо участь у розбудові «Одного поясу, одного шляху», проте не зазначено, що Україна стає повноправним членом китайської ініціативи. Крім цього План не містить конкретних китайсько-українських проєктів, які передбачається реалізувати, а наповнений загальними фразами та розмитими формулюваннями. Відсутність змістовного наповнення Плану дає можливість зробити висновок про декларативний характер документа, який ні до чого не зобов'язує та не принесе очікуваного результату.

У цьому контексті, цікавим є досвід сусідньої Білорусі, де китайці активно реалізують створення індустріального парку «Великий Камінь», який доводить, що проєкт «Один пояс, один шлях» це не тільки транспортно-логістичні проєкти та доступ китайських товарів на ринки сусідніх країн. У рамках китайської ініціативи можуть бути створені виробничі центри у безпосередній близькості до ринків збуту та переміщення надлишкових потужностей ки-

тайських підприємств у країні, які знаходяться уздовж нового Шовкового шляху.

Якщо говорити про формат співробітництва «16+1», то варто відмітити, що він був започаткований у 2012 році, і окрім Китаю включає держави Центрально-Східної Європи, Балтики та Балкан (Болгарію, Чехію, Хорватію, Угорщину, Естонію, Латвію, Литву, Польщу, Румунію, Словаччину, Словенію, Боснію, Македонію, Сербію, Чорногорію та Албанію). За роки свого існування формат набуває інституційних форм та під-форматів, на кшталт бізнес-форуму, наради міністрів транспорту, експертної мережі.

У листопаді 2017 р. Китай створив 10-мільярдний інвестиційний фонд, мета якого інвестувати у держави, що входять до об'єднання «16+1». Фонд функціонує під наглядом Міжнародного валютного фонду, а серед пріоритетних проєктів – «Адріатично-Балтійсько-Чорноморське співробітництво морських портів».²⁹

Щоправда, критики ініціативи (передусім у США) наголошують, що формат «16+1» де-факто не є багатосторонньою ініціативою, а більшою парасольковою структурою, що забезпечує ефективну двосторонню співпрацю Китаю з державами регіону ЦСЄ, Балтії та Балкан.³⁰ Критики зі США³¹ та ЄС³² вимагають більшої прозорості формату «16+1». При цьому, Сполучені Штати мають свої інтереси у регіоні. Скажімо, минулого року президент США Дональд Трамп відвідав у Варшаві саміт Ініціативи Тримор'я (3SI), до якої входить більшість держав учасниць формату «16+1», а на цьогорічному саміті 3SI у Бухаресті очікують представників Німеччини.

В цьому контексті для України, яка зацікавлена у поглибленні співпраці з ЦСЄ, прагне

29. <http://minkdialogue.by/research/analitics-notes/novye-aktcenty-politiki-knr-v-tentralnoi-i-vostochnoi-evrope-vozmozhnosti-dlia-belarusi>

30. https://www.washingtonpost.com/news/worldpost/wp/2018/07/23/china-world-order/?noredirect=on&utm_term=.6b8063fdbc0e

31. <https://carnegieendowment.org/2018/04/05/china-s-relations-with-u.s.-allies-and-partners-in-europe-pub-75977>

32. <https://thediplomat.com/2018/04/eu-ambassadors-condemn-chinas-belt-and-road-initiative/>

поглиблювати співпрацю зі США та ЄС, але й Китай розглядає як перспективного партнера, важливо було б забезпечити свою хоча б номінальну присутність в усіх форматах, що вибудовуються у регіоні. Для «16+1» форматом участі для України міг би бути статус спостерігача. Відповідний прецедент вже існує, адже статус спостерігача має Білорусь. Однак, оскільки дане питання вирішуватиметься передусім в Китаї, Києву варто було б, по-перше, принципово вирішити питання ЗВТ та безвізового режиму з КНР, по-друге, заявити про бажання долучитися до формату.

Висновки та рекомендації

Україна має задекларований рівень відносин стратегічного партнерства з Китаєм, який наразі далеко не повністю реалізується на практиці. У 2014 році китайська сторона демонструвала обережність у відносинах з постреволюційною Україною, водночас, позитивним є те, що політичні та економічні відносини між Україною та КНР поступово інтенсифікувалися впродовж наступних років. Двосторонні політичні контакти на найвищому рівні (незважаючи на те, що вони відбувалися на полях міжнародних заходів) призвели до покращення ситуації і вже у 2017 році з'явилися підстави говорити про те, що потенціал стратегічного партнерства використовується більшою мірою. Хоча, на даний час, усе ще спостерігається обережність китайських компаній до інвестицій в українську економіку, присутність в Україні китайського бізнесу помітно зростає: китайські компанії беруть участь у тендерах на виконання інфраструктурних проєктів, є власниками та орендарями підприємств у різних економічних галузях.

З іншого боку, складним залишається вплив російського фактора на українсько-китайські відносини: Росія і далі намагається послабити двосторонні зв'язки України з Китаєм та дискредитувати Україну як стабільного та надійного партнера (особливо у сфері військово-технічного співробітництва). Росія активно ви-

користує своє нібито союзництво з Китаєм для гібридної війни проти України, поширюючи в китайському інформаційному середовищі пропаганду, фейки та маніпулятивну інформацію антиукраїнського змісту. Зрештою, Москва використовує особливості китайської зовнішньої політики в своїх інтересах і трактує їх як мовчазну згоду для свого збройного втручання в Україну.

Хоча Китай дистанціюється від оцінок перебігу українсько-російського конфлікту, наголошуючи на відданості принципам міжнародного права та мирного вирішення будь-яких конфліктів, Пекін демонструє підтримку територіальній цілісності України. З урахуванням китайської специфіки зовнішньої політики (принципу невтручання у внутрішні справи інших країн), такий підхід вже є виграшним для України і очікувати більшого на даний час не слід. Натомість, варто зосередитися на перспективних напрямках двостороннього діалогу, при цьому слід розвивати як економічну, так і політичну складову, які разом можуть створити синергетичний ефект в українсько-китайських відносинах.

У політичній сфері Україні доцільно вжити активних заходів щодо активізації двостороннього політичного діалогу. Необхідно не просто задекларувати готовність України до переговорів на найвищому рівні, а й зробити дієві «кроки назустріч». Зустріч лідерів України та КНР може стати «тригером» для інтенсифікації відносин. Враховуючи китайський підхід, саме Україні слід виступити з цією ініціативою, а також представити Пекіну свої проєкти у межах китайських затверджених стратегій. Слід усвідомити, що важливою є змістовна частина: збереження рівня стратегічного партнерства, зацікавленість України у китайських інвестиціях.

У зв'язку з гібридною війною Росії проти України, Києву слід активніше співпрацювати з Китаєм по лінії військово-технічного співробітництва і вести переговори для придбання або спільної побудови бойових літаків та малих

швидкохідних морських платформ, за допомогою яких можна забезпечити питання своєї безпеки.

Також, Україні варто практично, а не номінально, долучитися до китайської ініціативи «Один пояс, один шлях», що пріоритезує Україну як важливого партнера для Китаю. Для цього Україні слід вивчити можливість долучення до Азійського банку інфраструктурних інвестицій (Asian Infrastructure Investment Bank), який разом з Фондом Шовкового шляху є основним фінансовим інструментом у рамках «Одного поясу, одного шляху».

Варто пріоритезувати роботу з вироблення позиції України щодо формування ЗВТ Україна-Китай та двостороннього безвізового режиму. Принципове вирішення цих питань відкриє шлях до нових ініціатив у двосторонніх відносинах. Крім того, на рівні вищого керівництва України доречно приділити більшу увагу спільним українсько-китайським проектам, що перебувають на етапі втілення. Скажімо, на президентському рівні варто взяти під патронат проекти у сфері військово-технічного співробітництва та космосу, а на рівні Кабінету міністрів – проекти у сфері інфраструктури та агропромислового комплексу.

Верховній Раді України у 2019 році, з нагоди «року Китаю» в Україні варто провести парламентські слухання «Про взаємодію та співробітництво України та КНР», а МЗС України та аналітичним центрам України підготувати та провести експертний двосторонній форум «Україна-Китай».

Також, беручи до уваги присутність китайського бізнесу на регіональному рівні, доречно забезпечити на рівні Обласних державних адміністрацій у регіонах, що співпрацюють з КНР, наявність фахівців-китаєзнавців. Влада має бути зацікавлена у посиленні прямих зв'язків між бізнес-елітами двох країн, українськими та китайськими аналітичними центрами та державній підтримці взаємодії експертних спільнот з питань політики, без-

пеки, економіки, міжнародних питань, культури тощо.

У цьому контексті в Україні варто створити аналітичний центр, який би проводив цілеспрямовану та систематичну роботу щодо вивчення аспектів внутрішньої та зовнішньої політики КНР, особливостей роботи правової системи Китаю, аспектів українсько-китайських відносин тощо. Такий центр зумів би об'єднати навколо себе фахівців різних галузей, які б змогли здійснювати експертне супроводження українсько-китайських проектів на макро- та мікроекономічному рівні. Тісна співпраця українських спеціалістів з китайськими колегами надала б можливість підвищувати якість експертної оцінки та запобігати утворенню помилкових суджень про Китай. У цьому контексті також доцільно відкрити принаймні декілька кореспондентських пунктів українських ЗМІ в Китаї, що дало б можливість отримувати більш об'єктивну та неупереджену інформацію про КНР.

Щодо формату «16+1», то Україні необхідно започаткувати консультації щодо участі у цьому форматі щонайменше на рівні спостерігачів та провести відповідні консультації з Білоруссю щодо досвіду набуття такого статусу. Також, слід провести консультації щодо потенційної ролі та місця України в рамках Європейської стратегії «Euro-Asian Connectivity».

Розвиток співпраці України з КНР – це можливість для зменшення російського впливу. Крім того, залучення в Україну великого державного китайського капіталу зменшить ризики ескалації військових дій на території України з боку Росії та підвищить геостратегічну цінність України для Китаю.

Для нотаток

Для нотаток

Автори:

Сергій Герасимчук, заступник Голови Ради, Рада зовнішньої політики «Українська призма»

Юрій Пойта, Керівник секції Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Центр дослідження армії, конверсії та роззброєння

Рецензент:

Віктор Кіктенко, Завідувач відділу Далекого Сходу Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України; старший науковий співробітник; доктор філософських наук; президент Української асоціації китаєзнавців

Вихідні дані

Фонд імені Фрідріха Еберта | Представництво в Україні
01004 Україна, Київ, Пушкінська 34

Відповідальний за друк:
Марсель Рьотіг | Директор, ФФЕ Київ
Тел.: +38 (044) 234 0038 | Факс: +38 (044) 451 4031
<http://fes.kiev.ua>

Замовлення публікацій:
[mail\(at\)fes.kiev.ua](mailto:mail(at)fes.kiev.ua)

Комерційне використання усіх публікацій, виданих Фондом ім. Фрідріха Еберта (ФФЕ) не дозволяється без письмового дозволу ФФЕ.

Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні

Фонд ім. Фрідріха Еберта (ФФЕ) - це політичний фонд, центральний офіс якого знаходиться у Німеччині. Наша діяльність зосереджена на ключових ідеях та цінностях соціал-демократії: свобода, справедливість та солідарність. Наша міжнародна співпраця забезпечується мережею представництв в більш ніж 100 державах. Наші зусилля спрямовані на підтримку політики мирної співпраці та прав людини, допомогу у створенні та консолідації демократичних інститутів,

що базуються на засадах соціальної справедливості та верховенства права, такими як вільні профспілки та сильне громадянське суспільство.

Ми активно виступаємо за соціальну, демократичну та конкурентоздатну Європу в рамках євроінтеграційних процесів. Саме в дусі цих принципів Представництво ФФЕ у Києві, з часу свого заснування у 1996 році, підтримує діалог з українськими партнерами, в тому числі із ширшого кола питань, таких як демократичний сталий розвиток та безпека людини.

Погляди, висловлені у цій публікації, не обов'язково відображають погляди Фонду ім. Фрідріха Еберта або організації, де працюють автори

ISBN 978-617-7157-74-7